

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาที่ทำการวิจัย

การพัฒนาเพื่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจถือเป็นเป้าหมายหลักที่สำคัญของทุกประเทศ ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีส่วนทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศใดประเทศหนึ่งเจริญเติบโตและพัฒนาได้ คือ สมรรถภาพในการผลิต (productive capacity) จะต้องเจริญเติบโตรวดเร็วกว่าอัตราการเพิ่มของประชากร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือผลผลิตที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคลของประเทศนั้นจะต้องเพิ่มขึ้นต่อเนื่องกันไป (Kindleberger : 1965) การเพิ่มขึ้นของผลผลิตมวลรวมประชาชาติเฉลี่ยต่อบุคคล (per capita GNP) จะเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และวิธีการที่สำคัญที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของประเทศก็คือการเพิ่มทุนและอุปกรณ์เพิ่มเข้าไปร่วมกับการใช้แรงงาน ซึ่งการสะสมทุน(capital accumulative)ให้สูงขึ้นจะทำให้โดยการออม

การออมจะเกิดขึ้นได้ในประเทศก็โดยการลดทรัพยากรจากความต้องการในการบริโภค ปัจจุบันลง ดังนั้นหากประเทศหนึ่งประเทศใดสามารถทำการออมได้มากขึ้นและเงินออมดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เพื่อการลงทุนอย่างเกิดประสิทธิภาพและต่อเนื่องแล้ว กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศนั้นจะมีโอกาสเจริญเติบโตได้รวดเร็วเช่นกัน

จากรายงานของธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่อง “การออมของภาคเอกชนในประเทศไทย (private saving)” (Bank of Thailand : 1996) ระบุว่า ในปี 2538 อัตราการออมของไทยอยู่ในระดับร้อยละ 35 เมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์ประชาชาติภายในประเทศ (GDP) ถึงแม้ว่าจะไม่ต่ำกว่ามาตรฐานเมื่อเทียบกับมาตรฐานนานาชาติ แต่เมื่อพิจารณาการออมเทียบกับการลงทุน พบว่า ช่องว่าง (gap) ระหว่างอัตราการออมภายในประเทศเมื่อเทียบกับอัตราการลงทุนได้ขยายเป็นร้อยละ 8.1 ในปี 2538 จากสถานการณ์การออมในช่วงเวลาดังกล่าว เมื่อจำแนกกลุ่มการออม พบว่า ภาคเอกชน (private) ซึ่งประกอบด้วยส่วนธุรกิจ (corporate) และส่วนครัวเรือน (household) มีการออมร้อยละ 21.5 ภาครัฐบาลมีการออมร้อยละ 10.2 และรัฐวิสาหกิจร้อยละ 2.7 (รายละเอียดในตารางที่ 1.1)

ตารางที่ 1.1 สถานการณ์การออมจำแนกตามรายภาคการออม ปี 2538

(หน่วย : ร้อยละเทียบกับ GDP)

ภาค	การออม	การลงทุน	ช่องว่างการออมและ การลงทุน (gap)
เอกชน	21.5	34.2	-12.7
รัฐบาล	10.2	5.1	5.1
รัฐวิสาหกิจ	2.7	3.5	-0.8
สถิติปรับค่า (statistical discrepancy)	0.6	0.3	0.3
รวมทั้งสิ้น	35.0	43.1	-8.1

ที่มา : คัดแปลงจาก Bank of Thailand Economic Focus VoL 1 NO 2

April - June, 1996 "Figure 2 - 3" P. 4, 5.

และเมื่อพิจารณาเฉพาะภาคเอกชนพบว่าปี 2538 อัตราการออมของส่วนครัวเรือนมีแนวโน้มต่ำกว่าส่วนธุรกิจถึงร้อยละ 7.1 สาเหตุหนึ่งที่ทำให้อัตราการออมลดต่ำลงเนื่องมาจากอัตราการเพิ่มของรายได้สุทธิของครัวเรือน (household disposable income) ลดต่ำลง และเมื่อพิจารณาความโน้มเอียงเฉลี่ยการออมของครัวเรือน (average propensity to saving (APS)) ในปี 2538 มีเพียง 0.11 เท่านั้น (รายละเอียดตารางที่ 1.2)

ตารางที่ 1.2 การออมของครัวเรือน ปี 2538

(หน่วย : ร้อยละเทียบกับ GDP)

รายการ	ร้อยละ
การออมของเอกชน (private)	21.5
การออมของครัวเรือน (household)	7.2
การออมของธุรกิจ (corporate)	14.3
รายได้สุทธิของครัวเรือน (disposable income)	62.7 *
ความโน้มเอียงเฉลี่ยการออมของครัวเรือน (APS)	0.11 **

ที่มา : อ้างแล้ว ตารางที่ 1 "Figure 4 - 5" P. 5 - 6.

หมายเหตุ * ปี 2537 ** ค่า APS ไม่มีหน่วย

สำหรับสถานการณ์การออมรายจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบนที่พิจารณาปริมาณเงินฝาก และสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ พบว่า ปริมาณเงินฝากในปี 2540 เพิ่มขึ้นจากปี 2539 และเมื่อพิจารณาปริมาณเงินฝากรายจังหวัดในปี 2540 เรียงลำดับจากสูงสุดถึงต่ำสุด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ดาก ลำพูน แพร่ พะเยา น่าน และแม่ฮ่องสอน และเมื่อพิจารณาอัตราส่วนสินเชื่อต่อเงินฝาก (loan deposit ratio) พบว่าจังหวัดที่มีสัดส่วนสินเชื่อมากกว่าปริมาณเงินฝากมี 5 จังหวัด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน น่าน เชียงใหม่ พะเยา และลำพูน ส่วนจังหวัดที่มีสัดส่วนปริมาณเงินฝากมากกว่าสินเชื่อบ้าง 4 จังหวัด ได้แก่ ดาก ลำปาง เชียงราย และแพร่ (ตารางที่ 1.3)

ตารางที่ 1.3 ปริมาณเงินฝากและสินเชื่อของสาขาของธนาคารพาณิชย์รายจังหวัดในภาคเหนือตอนบน

(หน่วย : ล้านบาท)

จังหวัด	ปี 2539			ปี 2540		
	เงินฝาก	สินเชื่อ	ร้อยละ*	เงินฝาก	สินเชื่อ	ร้อยละ*
เชียงใหม่	68,359.64	80,922.09	118.38	74,184.05	80,151.75	108.04
เชียงราย	25,377.66	25,845.90	101.85	27,741.02	24,979.19	90.04
แม่ฮ่องสอน	1,633.77	2,209.01	135.21	1,658.75	2,208.48	133.14
ลำพูน	6,865.19	7,791.33	113.49	7,513.26	7,826.15	104.16
พะเยา	6,209.48	7,421.15	119.51	6,573.27	6,919.76	105.27
น่าน	3,824.45	4,549.83	118.97	3,927.66	4,298.45	109.44
แพร่	6,901.01	6,936.97	100.52	7,369.89	6,724.85	91.25
ลำปาง	16,805.74	15,322.13	91.17	17,914.94	15,162.49	84.64
ดาก	7,504.74	6,618.75	88.19	8,112.26	6,277.31	77.38
รวมทั้งสิ้น	143,481.68	157,617.16	109.85	154,995.10	154,548.43	99.71

ที่มา : ส่วนกำกับสถาบันการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ , 2541

หมายเหตุ * หมายถึงอัตราส่วนสินเชื่อต่อเงินฝาก (loan deposit ratio)

จากข้อมูลการออมของธนาคารแห่งประเทศไทยถึงแม้ว่าจะระบุปริมาณการออมของภาคเอกชน แต่มิได้บ่งชี้ถึงการออมของภาคครัวเรือนอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะลักษณะเด่นของการออมในภาคครัวเรือนที่มีลักษณะเด่นที่ค่อนข้างแตกต่างกันตามปัจจัยสังคมเศรษฐกิจ (socio - economic)

มากกว่าจะมาจากปัจจัยทางด้านอัตราดอกเบี้ยตามที่เข้าใจกัน โดยการออมของครัวเรือนในภาคเศรษฐกิจอุตสาหกรรม บริการ ตลอดจนพาณิชยกรรม มีความแตกต่างกับการออมภาคเศรษฐกิจเกษตร ดังนั้นการศึกษาที่มุ่งพิจารณาเฉพาะครัวเรือนในภาคเศรษฐกิจใด ๆ นั้นจะช่วยให้มีความเข้าใจพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในภาคนั้นๆ ได้มากขึ้น

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้จะมุ่งพิจารณาการออมของครัวเรือนในภาคเกษตรกรรม ซึ่งมีลักษณะเด่น คือการออมมิได้ปรากฏเฉพาะการออมในรูปตัวเงินกับสถาบันการเงินเพียงอย่างเดียว แต่ยังปรากฏในรูปแบบไม่เป็นทางการ อาทิ การเล่นแชร์ การปล่อยเงินกู้ รวมถึงการเป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์ด้วย ดังนั้นการศึกษาแบบอย่างการออมของครัวเรือนเกษตรดังกล่าว จะสามารถอธิบายองค์ประกอบของการออมได้อย่างครอบคลุมและเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนรวมถึงนโยบายการส่งเสริมการออมได้ในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาผลกระทบของตัวแปรต่าง ๆ ที่มีต่อการออมของครัวเรือนภาคเกษตรกรรม

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของการออม โดยจำแนกการออมในรูปแบบทางการ ซึ่งเป็นการออมในรูปเงิน หรือ ตราสารหนี้ที่ออมกับสถาบันการเงินต่าง ๆ ที่อยู่ในระบบ และการออมในรูปแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการออมในลักษณะอื่นๆนอกเหนือจากการออมในรูปตราสารทางการเงินกับสถาบันการเงิน

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 เพื่อทราบองค์ประกอบของการออมและตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อ การออมของครัวเรือนภาคเกษตรกรรม

1.3.2 เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนทางด้านนโยบายส่งเสริมการออมของครัวเรือนเกษตรกรรมในอนาคต

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ได้จำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะครัวเรือนเกษตรกร ในเขตภาคเหนือตอนบน โดยกำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะครัวเรือนในพื้นที่ที่มีระบบการเพาะปลูกที่เป็นแบบระบบเกษตรกรรมก้าวหน้า (advance area) มีการหมุนเวียนปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี การสุ่มตัวอย่างจะใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นหลายชั้นตอน (stratified random sampling) โดยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง (sample) ที่ใช้เป็นตัวแทนประชากร (population) ของครัวเรือนภาคเกษตรกรรมในเขตพื้นที่ 4 จังหวัด คือ 1) จังหวัดเชียงใหม่ ในพื้นที่ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย 2) จังหวัดเชียงรายในพื้นที่ ตำบลป่าติ้ว อำเภอแม่จัน 3) จังหวัดลำพูน ในพื้นที่ตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง และ 4) จังหวัดลำปาง ในพื้นที่ตำบลชมพู อำเภอเมือง ซึ่งจะเลือกกลุ่มตัวอย่างจาก 2 หมู่บ้านในแต่ละตำบล โดยจะสุ่มตัวอย่างจากครัวเรือนเกษตรกรหมู่บ้านละ 40 ครัวเรือน และใช้วิธีการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนในหมู่บ้านที่ถูกเลือก รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 320 ตัวอย่าง อนึ่งพื้นที่การเก็บรวบรวมข้อมูลได้กำหนดโดยอาศัยการอ้างอิงพื้นที่ระบบเกษตรกรรมก้าวหน้าตามการศึกษาของ Mingsam และคณะในปี 1989 เป็นหลัก (Mingsam Kaosa-ard and others : Agricultural Information and Technological Change in Northern Thailand, TDRI : 1989) ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาดังกล่าว ได้อาศัยเกณฑ์การแบ่งเขตพื้นที่ตามหลักเกณฑ์ของสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (NESDB) ที่กำหนดเขตพื้นที่ทำการเกษตรเป็น 3 ลักษณะ คือ พื้นที่เกษตรกรรมก้าวหน้า พื้นที่เกษตรกรรมกำลังพัฒนา และพื้นที่ยากจน